

OKUMA KÜLTÜRÜ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Mustafa AYYILDIZ*

ÜmitBOZKURT**

Suna CANLI**

Özet

Okuma alışkanlığı, uzun süreçte kazanılan bir edimdir. Ayrıca etkin okur kimliğini kazanmak da oldukça zordur. Çocukluktan başlayarak getirilen yaşantılar ve davranış özellikleri, eleştirel ve etkin bir okur olma açısından oldukça önemlidir. Bunun yanında okurun yazın dünyasındaki tercihleri, takip ettiği yazarlar, yayınevleri, süreli yayınlar ve bütün bunlara yönelik tutumu 'okuma kültürü'nü oluşturur. Bu kültürün oluşmasında etkili olan bütün unsurlar ise edebiyat sosyolojisinin inceleme alanına girmektedir.

Okuma kültürüne sahip; düşünen, üreten, eleştiren ve duyarlı bireyler yetiştirmek, edebiyat eğitiminin amaçları arasındadır. Bu noktada orta öğretim ve üniversite yılları önemli dönemeçlerdir. Bu nedenle bu çalışma, öğretmen adaylarının, özellikle de anadili eğitimi verecek adayların birer okur olarak görünümünün tespiti amacıyla yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Okuma, okur, okuma kültürü, okur kimliği

"Okuru, kendi varlığını kanıtlamaya çağırıyorum."

B.S. Johnson

Giriş

Temel dil becerilerinden biri olan okuma, 'yazılı materyalin çözümlenerek anlamlı olarak algılanması' şeklindeki tanımının yanı sıra, bir alışkanlık olarak edinilen okuma uğraşını da

kapsamaktadır. Okuma, bir birey olarak insanoğlunun 'kendi farkındalığını' duyumsatan ve 'kendini gerçekleştirme' adına yapabileceklerini hissettiren özel bir eylemdir. Yazma uğraşının da aynı türden bir özelliğinin bulunması, okuma eylemini daha da cazip kılmaktadır. Çünkü; çekmecesinde saklamak üzere yazdığını düşünen ya da söyleyen yazarın veya şairin bile, aslında sesini duyurmak üzere yazdığı bilinir. Okuyucu da, hangi amaçla olursa olsun; keyif almak, dinlenmek, eğlenmek, hoşça vakit geçirmek için; hayatı tanımak, deneyimlerini zenginleştirmek ya da politik, ahlakî, dinî alanlarda "feyz almak" için kitaba başvurur (Aytaç, 2002, 1).

Okurun, yazarla aynı eşiği tutturması, en azından yazarın işaret etmek istediği her neyse onu yakalayabilmesi ve öyle ya da böyle bir fikir edinebilmesi için, sözcükler üzerinde uzlaşımı esastır. Bu, okuma uğraşının ilk ve önemli aşamalarındandır; bununla birlikte okuma sürecinde etkili olan birçok faktör vardır. Bu etkiler, yazarın tavsiye edilmesi veya daha önceden yazarın başka eserleriyle buluşmuş olmak, çevrenin beğenilerini dikkate almak, kitapçılar ve kütüphaneler, etkisinde kalınan reklamlar, yayınevleri, kitabın baskısı, kapağı(dış görünümü) şeklinde sıralanabilir. Okuma konuları ve okuma amacı, kişinin ilgisine, kültür düzeyine, cinsiyete ve mesleklere göre değişmektedir(Göğüş,1978,166). Tüm bu değişkenleri belli başlıklar altında irdeleyen edebiyat sosyolojisi; okur - eser – yayın evi- yazar ilişkilerini anlamada veriler sunabilecek bir saha olması nedeniyle oldukça önemlidir.

Çocukluktan başlayarak getirilen yaşantılar ve davranış özellikleri, eleştirel ve etkin bir okur olabilmek bakımından oldukça önemlidir. Erken yaşta okuma becerisinin edinilmesi; aile ortamında okuma şansının bulunması, bu alışkanlığın ailede kazanılması ve algılama ve meramını anlatma yeteneğinin ilk sosyal çevrede gelişmesi ile, görsel medyanın, konuşma ve okuma yeteneğini köreltmesi engellenmiş olacaktır (Kanzog, 1974, 272'den aktaran; Aytaç, 2002, 5).

Yavuz (1996,86-87), kitap okuma işinin, alışkanlıktan ziyade bir yetenek işi olduğunu savunuyor. İlkokulda ortaya çıkan bu yeteneğin daha sonra geliştiğini ve özellikle lise döneminde bu yeteneğe yön verilmesi gerektiğini belirtir. Okumak için tıpkı resim yapmak gibidir diyor ve ekliyor; "Bu tür yeteneği olmayanlar, ne yaparsa yapsın bunun bir yararı olmaz". Çözüm olarak da lise yıllarında, özellikle edebiyat ve felsefe dersleri bağlamında, yetenekli ama rastgele okuyan genç okuru, seçkin bir yetişkin okur kılabiliriz biçimde yönlendirilirse sorunun çözüleceğini söylüyor.

Peki, iyi bir okur nasıldır veya nasıl iyi bir okur olunabilir? Böyle bir soru aslında tam anlamıyla cevaplanabilecek bir soru olmamakla beraber bu soruya, okumanın periyodu yönünden yaklaşarak bir cevap verilebilir. İyi bir okur, çağların tercihi olan eserleri de göz ardı etmeden, edebiyat dünyasının güncelini de takip edendir. Ayrıca okumak, onun için hayat boyu devam eden bir süreçtir. İyi bir okur demek, disiplinler arası bilgi geçişini iyi yapabilen, okuma sürecine saplantılı bir şekilde ideolojik olarak yaklaşmayan, nesnel olabilen okurdur. Sadece sürekli okuyarak bilgi hamalı haline gelmekten ziyade yazan, üreten, anlatan, yeniden üreten olmak ise etkin okur olmak demektir.

Kişinin okuma kültürünün oturmuşluğu hakkında bir fikir edinebilmek adına, ansiklopedik bilgi içeren kitapların(ders kitapları vs.) dışında olan ve kendi tercihi ile sürdürdüğü okuma süreci ile fikir edinilebilir. Okunan kitapların; tür olarak dağılımı, yazarları, edebiyat

dünyasındaki kabul edilebilirlikleri gibi unsurlar, okurun kimliğini ve onun okuma kültürünü ortaya koymada göz önünde tutulabilecek hususlardır.

Ülkemizdeki okur kitlesinin oranı üzerine yapılan araştırma sonuçları, neredeyse her dönem olumsuz yönde aynı çıkmaktadır. Bu tablonun, daha iyi sonuçlara ulaştığını bir düşünelim; “okur kitlesinin hızla büyüdüğü, dağınık ve çok çeşitli bir hale geldiği, yazar – kitle ilişkilerinin daha dolaylı ve sapmış olduğu sonraki devirde yazarla kitle arasındaki özel ilişkiyi izlemek daha da zorlaşır. Yazarla kitle arasındaki ara unsurların sayısı artar. Bu durumda salon, kıraathane, klüp, akademi, üniversite gibi sosyal kurum ve derneklerin rollerini araştırabiliriz. Eleştirici önemli bir aracı haline gelir. Edebiyat meraklıları, kitapseverler ve kitap koleksiyoncuları bazı edebi türleri destekleyebilirler. Bizzat edebiyatçıların kurduğu dernekler, yazarlar ve yazar olacak kimseler için özel bir okur kitlesinin oluşmasına yardımcı olabilirler” (Wellek vd.,200, 80).

Okur kitlesinin büyümesinden ziyade nitelikli ve etkin okur kimliğine sahip okur kitlesinin oran olarak baskın olması elbetteki daha iyidir. Aksi takdirde özellikle son dönemlerde edebiyat dünyasını da oldukça etkileyen “popüler kültür” ürünleri olarak nitelendirilen “piyasa edebiyatı kitapları”nın okurlarıyla başa çıkmak oldukça zor olacaktır. ‘En çok satanlar listesi’nin kitapları, yazarlarıyla birlikte kısa kısa sürelerle de olsa oldukça ‘ünlü’ ve ‘popüler’ oluyorlar. Aslında ‘şöhret’, kısmen de eleştiricilerin tutumuyla ilgili bir meseledir. Bu konuda, şimdiye kadar devrin ‘genel okur’unun temsilcisi olduğu varsayılan kişilerin az çok resmî bir mahiyet kazanmış sözlerine göre bir takım tespitler yapılmıştır” (Wellek vd., 2001, 80).

Rekabetçi, hareketli bir toplumda yüksek sınıfların çabucak taklit edilen normları, sürekli bir değişme ihtiyacı içindedir. Hızlı zevk değişimleri, hızlı sosyal değişmelerin ve sanatçı ile okur arasındaki genel olarak dağınık ilişkilerin bir yansımasıdır (Wellek vd., 2001, 81). Edebî faaliyetin bir uzvu olan okur ve okuma, sosyal hadiselerin süreci ile de şekillenme durumunda olduğundan, okurun ve okumanın niteliğini tespit için özellikle çağın kompleks yapısını irdelemek gerekir (Ayyıldız, 1994, 12-14). Tabii çok boyutlu olan bu tür sosyolojik araştırmalarda dikkatli olmak gerekir. “Hem psikolojik, hem de kolektif olan bir olayı anlamak için en belirli metod akıllıca seçilmiş, yeterli sayıda kişilere sorular sormaktır” (Escarpit, 1993, 27). Bu amaçla, etkin ve nitelikli okurların yetiştirilmesi sürecinde, edebiyat eğitimi verecek olan öğretmen adaylarının tutumlarının tespiti de önem arz etmektedir. Uygun ölçme araçlarının seçilmesi ile yapılan araştırmanın sonucuyla durumun sosyolojik olarak boyutlandırılması, edebiyat sosyolojisi sahasına önemli bulgular sunar. Geneli kavramada bu özel tespitler elbette bir fikir verecektir.

Araştırma Sorusu

Türkçe Öğretmenliği Anabilim Dalı öğrencilerinin yazın dünyasındaki tercihleri, takip ettikleri yazarlar, yayınevleri, süreli yayınlar ve bütün bunlara yönelik tutumları nasıldır?

Sınırlılıklar

Bu araştırma; Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Türkçe Eğitim Bölümü'nden 227 öğrenci ile sınırlıdır.

Yöntem

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, 2004-2005 eğitim ve öğretim yılı yaz döneminde Abant İzzet Baysal Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği Anabilim Dalı öğrencileridir. Araştırmanın örneklemini ise, adı geçen programda okuyan ve Random yöntemle seçilmiş 227 öğrenci oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması

Veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen likert tipi ölçekle toplanmıştır. Bu ölçek, 40 tane tutum ölçen maddeden oluşmaktadır. Ölçeđin maddeleri, A.İ.B.Ü. Eğitim Fakóltesi Eğitim Bilimleri Bölümü'nden uzman görüşleri alınarak tekrar düzenlenmiştir. Beřli likert tipinde düzenlenen ölçekte, 'katılıyorum', 'kısmen katılıyorum' 'katılmıyorum' gibi seçeneklerin yerine en düşük değer 1, en yüksek değer 5 olmak üzere, maddelerin rakam olarak değerlendirilmesi esas alınmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi için, SPSS 11.0 for Windows programı kullanılmıştır. Okumaya ilişkin genel görüşlerin tespiti için frekans ve yüzde(%) kullanılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin %70,9'u "*Edebî tür olarak tercihim roman veya öyküdür*" maddesine katılmaktadır (Tablo 1). Yani kurgusal eserlerin tercih edilme oranı, şiire veya diğer türlere göre oldukça yüksektir. Elbette ki bu oranın yüksek çıkması, şaşırtıcı değildir. Çünkü yoğun bir şekilde edebiyat ile iç içe olan bu öğrenciler, estetik değer, kurgusal eserlerde bulabileceklerdir. Ancak "*Edebî tür olarak tercihim şiirdir*" maddesi ile ilgili oran şaşırtıcı görünmektedir. Araştırma kapsamındaki öğrencilerin yalnızca %25'i şiiri tercih etmektedir (Tablo 2). şiir, edebiyatla ilgilenen herkesin az çok ilgilendiği bir dünya olduğu için, bu oranın beklenenin altında olduğu düşünölmektedir. Çünkü edebiyat, düz yazının hakim

olduğu, tekdüze bir alan değildir. Şiirsel söz, şiir dili, edebiyatın ruhunu yansıtır. Buna karşın günümüz şiirinin içinde bulunduğu kaosun, şiirin tercih edilme oranının düşük görünmesinde etkisi olabileceğini düşünmekteyiz. Şiir, son yıllarda çizgileri silik bir tür halini almıştır. Bununla kast edilen, elbette, teknik nitelikler değildir. Poetikalar, şiirle ilgili çok şey söylemektedir; ancak ortak olan bir görüş vardır; bu da şiirin, sözün büyüsunü taşıyan, özel bir dile sahip olduğudur. Bu özel niteliği taşımayan çok sayıda yazının şiir olarak değerlendirilmesi, şiire karşı böyle bir tutumun geliştirilmesine neden olmuş olabilir.

“*Bilimsel kitapları okurum*” maddesine katılma oranı %12,7’dir (Tablo 3). Edebi okumaların yapıldığı bir bölüm olarak Türkçe öğretmenliği öğrencilerinde bilimsel okuma yüzdesi doğal görünmektedir. Bilimsel kitaplar gibi, tiyatro eserleri de özel okur kitlesine sahip türlerdendir. Oynamak amacıyla yazılmış olmakla birlikte, bu metinleri okumayı seven ve bu türe ilgi duyan bir okur kitlesi vardır. Bu araştırmaya katılan öğrencilerin %13,7’si “*Tiyatro eserlerini okumayı severim*” maddesine katılmışlardır (Tablo 40).

“*Gündelik işler dışında zamanımın çoğunu okumakla geçiririm*” maddesine katılma oranı %21,6’dır (Tablo 4). Yani okumayı, sıradan, gündelik bir aktiviteden yoğun bir ihtiyaca çeviren, kendisini okumaya adanmış öğrenci sayısı çok fazla sayılmaz. Bu boyutta bir okuma etkinliği çok fazla çaba ve ilgi gerektirecektir. Bu nedenle bu konudaki beklentiler çok da yüksek olmayacaktır.

Niçin kitap okunduğuna dair maddelere katılma oranları ise şöyledir: “*Bir şeyler öğrenmek için kitap okurum*” diyen öğrencilerin oranı %59,5’tir (Tablo 5). Bir şeyler öğrenmek için okumak, bir anlamda okuma eyleminden somut yarar beklemektir. Çünkü okumaya yararlı bakılmaktadır. Edebiyat gibi içsel bir ihtiyaca yönelik bir alanda çalışılan bu ortamda, yararlı okuma yüzdesinin %60’lara varması şaşırtıcı görünmektedir. “*Edebî/estetik haz almak için okurum*” maddesine katılma oranı %46,2 olarak görünmektedir (Tablo 6). Bu oranın %50’nin altında çıkması, yararlı okumanın %60’lara varması kadar ilgi çekicidir. Bununla birlikte “*Zaman geçirmek için kitap okurum*” maddesine katılım ise öğrencilerin %26’sına tekabül etmektedir (Tablo 7).

Alan okumaları dışında, serbest okuma etkinliğini ölçer nitelikteki “*Alanım dışındaki kitapları pek okumam*” maddesine katılma oranı %18,1’dir (Tablo 8). Buna göre bu araştırma göstermektedir ki, öğrencilerin %63,4’ü kendi alanları dışında okuma yapmaktadır. “*Gündemde yer alan tarihî, siyasî, sosyal konularla ilgili yeni çıkan kitapları çoğunlukla okurum*” diyen öğrencilerin oranı ise, %38,7 olarak çıkmıştır (Tablo 9). Türkçe Öğretmenliği Anabilim Dalı için oldukça az olduğunu düşünebileceğimiz bu oran, sanıyoruz Türk edebiyatının her döneminden bir şeyler okuma ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Çünkü çok sayıda eser içinde, günümüze yetişmek elbette çok zor olmaktadır. “*En az bir tane aylık/haftalık kültür, sanat ve/veya edebiyat dergisi takip ederim*” maddesine katılma oranı %25,5 olarak görünmektedir (Tablo 10). Alanla ilgili süreli yayınlara ilginin az olması, Türkçe Öğretmenliği öğrencilerinin durumu açısından oldukça olumsuz görünmektedir.

“*Beğendiğim ve tavsiye edeceğim bir kitabın öncelikle konusu ilgi çekici olmalıdır*” diyen öğrenci oranı %70,5 olarak çıkmıştır (Tablo 11). “*En çok keyif aldığım kitaplar, dil ve anlatım bakımından yetkin olanlardır*” maddesine katılan öğrenci oranı ise %60,8’dir (Tablo 22). Okunulan kitapta konu çok önemli unsurlardan biri olsa da; konunun dil/anlatım özellikleri ve edebîlik gibi değerlerin önüne geçmesi, etkin okuma kültürü için istenilen bir sonuç değildir.

Çünkü aynı konuda yazılmış pek çok eser bulunsa bile, o konunun en iyi şekilde işlendiği eser öne çıkmaktadır. Bu noktada da konu değil, konunun işleniş biçimi önem kazanmaktadır. Araştırmada “Okuduğum kitap üzerine çıkan eleştirileri takip ederim” diyen öğrenci oranı %29,5 olarak görünmektedir (Tablo 12). Bu oran da etkin bir okur kitlesi için beklenen bir sonuç değildir. Çünkü etkin bir okur, okuduğu kitabı okumakla kalmamalı, eser hakkında çıkan eleştirileri de takip edebilmelidir. Çünkü kendi okuma çizgileri içinde kalan okurun ufku, zamanla daralacaktır. Ayrıca okunulan kitaba yönelik profesyonel bir bakışın yorumları, okurun daha sonraki okuma etkinlikleri için de olumlu katkılar getirecektir.

‘Okur kitaba nasıl ulaşıyor?’ sorusuna cevap verebilecek maddelerle ilgili oranlar şöyledir: “Okuyacağım kitabı genellikle satın alırım” maddesine katılım %63’tür (Tablo 13). “Okuyacağım kitabı ilk önce tanıdık çevreden araştırırım” maddesine katılım %37,4’tür (Tablo 14). “Okuyacağım kitabı genellikle kütüphaneden edinirim” maddesine ise %11,9 oranında öğrenci katılmaktadır (Tablo 15). Satın ve ödünç alma oranlarında sorunlu bir durum görünmese de, kütüphaneden kitap alma oranının düşüklüğü göze çarpmaktadır. Pek çok olanağın bulunduğu günümüz koşullarında, kütüphaneler de hızla gelişmekte, çağa ayak uydurmaktadır. İnternet yoluyla kütüphanelerde tarama yapılabilen şartlarda kütüphaneden kitap alma oranının düşük olması şaşırtıcıdır. Ayrıca kendi bilgi ve görgü sınırlarının ötesindeki kitap varlığını sezebilme, bu alanın genişliğini anlayabilme kütüphane atmosferinde kolayca sağlanabilir.

Kentleşme bir anlamda uygarlığın işaretlerindedir. Bu nedenle okumayı daha gerekli kılan unsurlardan biri kentleşmedir. Araştırmada kentleşme ve okuma arasındaki ilişkiye bakışı sergileyebilecek maddeye katılım oranı şöyledir: “Kentleşmenin, okumayı bir ihtiyaç haline getirdiğini düşünürüm” maddesine %40,5 oranında öğrenci katılmaktadır (Tablo 16). “Konusu kentte geçen romanlardan/ öykülerden hoşlanırım” maddesine katılan öğrenci oranı ise %17,6 çıkmıştır (Tablo 39). Artık hem şiirin, hem de anlatının ‘kent kültürü’nden beslendiği düşünüldüğünde, bu sonuç, araştırmaya katılan öğrencilerin, kentleşmenin getirisi olarak yalnızlaşan, ama daha çok düşünen ve daha çok okuyan ‘birey’lerden oluşan bir topluma dahil olduklarının farkında olmadıkları düşünülebilir.

Çağdaş edebiyat sosyologları, eseri, yazarından bağımsız, tek başına, her okurda yeniden canlanan ve yeniden anlam bulan yapıda değerlendirirler. Bu anlamda okurun esere bakışının nasıl olduğunu tespit etmeye yönelik olarak “Okurken, kitabı yazarından bağımsız düşünmem” maddesine katılım oranı %31,7’dir (Tablo 18). “Okuduğum yazarın dünya görüşünün, benimkine yakın olması önemlidir” maddesine katılım oranı ise %27,8’dir (Tablo 17). Bu iki oranın birbirine yakınlığı elbette göz ardı edilemez. Çünkü yazarın genel tutumundan etkilenen okur, onun dünya görüşünü de önemseyecektir.

“Çok satan kitapları takip ederim; çoğunu okurum” maddesine katılım oranı %26 olarak görünmektedir (Tablo 19). Ancak bu sonuç ile ‘En sevdiğiniz yazarlar kimler?’ sorusuna verilen yanıtlar çelişebilmektedir. Çünkü en sevilen yazarlar, genellikle çok satan yazarlar olmaktadır. Öğrencilerin derslerde yoğun bir şekilde okudukları yazarlar dışındaki isimler, ‘ayın kitapları’, ‘çok satanlar’ vb. gibi listelerde yer alan kitaplar olmaktadır. Kaçınılmaz gibi görünen bu durum, bir anlamda olması gerektiği gibidir. Çünkü yaşadığı dönemin moda yazar ve kitaplarını bilmeyen üniversite öğrencileri de tercih edilemez. Sadece, eleştirel bir gözle okumalarını beklediğimiz moda kitapların kalıcılığı, estetik düzeyi ve başarısı üzerine düşünen gençler olmaları beklenmektedir. Ayrıca, ‘çok satan her kitap, estetik düzeyi düşük, piyasa kitabıdır’

fikrini de reddettiğimizi özellikle belirtmek gerektiğini düşünürüz. Çünkü çok satan ama, estetik düzeyi yüksek kimi kitapların varlığı göz ardı edilemez.

“*Etrafımdaki okurlar tarafından önerilen kitapların dikkate değer olduğuna inanırım*” diyen öğrencilerin oranı %57,7’dir (Tablo 23). Bu orana da bakarak diyebiliriz ki Türkçe Eğitimi bölümü öğrencileri moda yazar ve şairleri takip ettikleri gibi, kendi çevrelerinin fikirlerine önem vermektedirler. %60’lara çıkan bu oran, eleştirel bir okurdan beklenen bir tutum değildir. Etrafımızda dikkate aldığımız okurların olması doğaldır, ancak %60’a yakın bir oranda çevrenin fikirlerine önem verilmesi dikkat çekicidir. Bu anlamda genel yargılara önem veren öğrenciler, “*Klasik olarak addedilen romanları/öyküleri dikkate değer bulurum*” maddesine de %56,4 oranında katılım göstermişlerdir (Tablo 24). Bu maddeye paralel olarak “*Benim için, bir eserin kalıcılığı, o eserin kalitesi ile paraleldir*” maddesine katılan öğrencilerin oranı ise %75,7 olarak görünmektedir (Tablo 35).

Edebiyatın toplumsal bir işlevi mi olduğu, yoksa bireysel ya da duygusal ihtiyaçlara mı cevap vermesi gerektiği konusundaki oranlar, birbirine çok yakın görünmektedir. “*Bence edebiyat toplumsal gerçekleri yansıtmalıdır*” maddesine %54,6 oranında katılan öğrenciler (Tablo 20); “*Edebiyat duygusal ihtiyaçlara cevap vermelidir*” maddesine %58,1 oranında katılım göstermişlerdir (Tablo 21). Edebiyatın bireysel, duygusal ihtiyaçlara yönelik bir işlevinin olduğu konusundaki oran daha yüksek görünmektedir.

“*Konu bakımından; aşk romanlarını, tarihî, biyografik veya fantastik romanlara tercih ederim*” diyen öğrencilerin oranı %38,3’tür (Tablo 25). “*Konu bakımından; bilimkurgu romanlarını, diğer türlere tercih ederim*” diyen öğrencilerin oranı %16,3’dür (Tablo 26). “*Konu bakımından fantastik romanları tercih ederim*” maddesine katılım gösteren öğrenciler ise %45,9 oranındadır (Tablo 27). Bu oranlar bakarak denilebilir ki; son zamanlarda edebiyat dünyasının en popüler akımını oluşturan fantastik romanlar, Türkçe Öğretmenliği öğrencileri tarafından da tercih edilmektedir.

Araştırmaya dahil olan öğrencilerin yazara veya yayın evine karşı geliştirdikleri tutumun, kitap alırken etkili olup olmadığına dair maddelere katılım oranları şöyledir: “*Kitap alırken yazarın veya kitabın adından ziyade yayın evine dikkat ederim*” diyen öğrenciler %7,5 oranındayken (Tablo 29); “*Kitap alırken özellikle yazara dikkat ederim*” diyen öğrenciler %46,7 oranındadır (Tablo 30). Ancak kitabı satın almaya yönelik olarak, öğrencinin, yazarın dünya görüşüne göre tutum geliştirme oranı, yazara dikkat etme oranına göre oldukça düşüktür: “*Bir kitabı satın almamda yazarın dünya görüşüme yakınlığı belirleyici öğelerdendir*” maddesine katılım oranı 21,1’dir (Tablo 31). Bu oranlar göstermektedir ki, araştırmaya katılan öğrencilerin yarısına yakın bir kısmı, yazarın dünya görüşünden çok, yazarın daha belirleyici başka özelliklerine dikkat etmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin yeni çıkan kitapları nasıl izlediklerini tespit etmeye yönelik maddelere verilen katılım oranları da dikkate değerdir: “*Yeni çıkan kitapları edebiyat içerikli televizyon programlarından takip ederim*” maddesine katılan öğrencilerin oranı 41,9’ken (Tablo 32), “*Yeni çıkan kitapları internet ortamında takip ederim*” diyen öğrencilerin oranı %34,2’dir (Tablo 33). “*Yeni çıkan kitapları kitap tanıtım dergilerinden takip ederim*” diyen öğrenciler ise yalnızca %24,2’dir (Tablo 34). Kitap tanıtımı yapan televizyon programlarının, internet siteleri ve kitap tanıtım dergilerine göre azlığı düşünüldüğünde, bu sonuç şaşırtıcı görünmektedir. Araştırmaya katılan öğrenciler, okuyacakları kitabı genellikle satın aldıklarını

belirtmişlerdi(%63); buna paralel olarak “*En az ayda bir kez kitapçıya giderim*” maddesine de %58,6 oranında katılım göstermişlerdir (Tablo 28). Bu anlamda araştırmaya dahil olan öğrencilerin tutarlı oldukları söylenebilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin kurgu ve anlatıcı farkındalığını ölçebileceğini düşündüğümüz maddelerin sonuçları göstermektedir ki, öğrencilerin yarısından fazlası anlatının kurmaca özelliğini göz ardı etmektedir. Çünkü “*Roman ve öykülerde geçen olaylar çoğunlukla kurmacadır. Bunlarda ‘gerçeklik’ aramam*” maddesine katılım oranı yalnızca %34,4’tür (Tablo 36). “*Bence, yazarın cinsiyeti ile romanın/öykünün ana karakterinin cinsiyeti aynı olmalıdır*” maddesine katılım oranının(%9,7) oldukça düşük olması ise, araştırmaya katılan öğrencilerin anlatıcıyı, yazardan ayırt edebileceklerine dair bir ipucu olabilecektir (Tablo 37). “*Genellikle okuduğum romanın/öykünün ana karakterini kendimle özdeşleştiririm*” diyen öğrencilerin oranı ise %33,9’dur (Tablo 38).

Araştırmanın en beğenilen yazar ve şairleri belirlemeye yönelik olan açık uçlu sorusuna verilen yanıtlara göre, en beğenilen 10 yazar sıralamaya göre şöyledir: Peyami Safa, Dostoyevski, Reşat Nuri Güntekin, İskender Pala, Ayşe Kulin, Orhan Pamuk, Cengiz Aytmatov, Halide Edip Adivar, Yakup K. Karaosmanoğlu, Yaşar Kemal. En beğenilen 10 şair ise şöyledir: Necip Fazıl Kısakürek, Orhan Veli Kanık, Atilla İlhan, Nazım Hikmet, Mehmet Akif Ersoy, Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Haşim, Cahit Sıtkı Tarancı, Faruk Nafiz Çamlıbel, Ümit Yaşar Oğuzcan. Çıkan tablo araştırmaya katılan öğrencilerin okur tipine dair ipuçları verebilmektedir. Bazı isimlerin hala ilk sıralarda yer alıyor olmasının, bu isimlerin başarısının yanı sıra, araştırmaya katılan öğrencilerin alanlarından da kaynaklandığını düşünmekteyiz. Çünkü bu yazar ve şairler, öğretim planında yoğun bir şekilde yer almaktadır.

Sonuç

Ana dili eğitimi verecek olan öğretmen adaylarının birer okur olarak görünüşlerinin belirlenmesi amacıyla yapılan bu araştırmanın verilerine göre;

- Öğrencilerin edebî tür olarak tercihi genellikle roman ve öyküdür.
- Bir şeyler öğrenmek için okuduğunu söyleyen öğrencilerin yararçı okuma oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir.
- Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu alan dışında da okuma eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir.
- Öğrencilerin kitapları tercih ölçütleri arasında, konunun ilgi çekiciliği öne çıkmaktadır. Ayrıca eserin dil ve anlatım yönünden de yetkin olması, önemli görülmektedir.
- Kitapları edinme yolu olarak “satın alma” tercih etmekte ve ayda en az bir kez kitapçıya gitmektedirler.

- Çevrelerindeki okurların önerilerini göz önünde tutmalarının yanı sıra; klasik olarak kabul edilen eserlere de değer vermektedirler. Ayrıca eserin kalitesi ile kalıcılığı arasındaki güçlü ilişkinin farkında olup, tercihleri ile de bunu desteklemektedirler.
- Edebiyatın toplumsal işlevi ile içsel ihtiyaçlara yönelik bireysel işlevinin birbirine yakın olduğunu düşünmektedirler.

Sonuç olarak, öğrencilerin okuma kültürü istenilen düzeyde olmasa da, yazın dünyasından çok da uzak olmadıklarını görmek sevindiricidir.

Kaynakça

- AYTAÇ, Gürsel (2002). **Edebiyat ve Medya Kitaptan Ekran Edebiyat**, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- AYYILDIZ, Mustafa(1994). “Roman ve Roman Okuruna Roman Sosyolojisi Açısından Bir Yaklaşım”, **Yedi İklim**, Kasım 1994, s.12-14.
- ESCARPIT, Robert(1993). **Edebiyat Sosyolojisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- GÖÜŞ, Beşir (1978). **Orta Dereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi**, Gül Yayın evi, Ankara.
- YAVUZ, Hilmi(1996). **Denemeler**, Boyut Yayıncılık, İstanbul.
- WELLEK Renè, Austin VARREN(2001). **Edebiyat Teorisi** (Çev.: Ömer Faruk Huyugüzel), Akademi Kitabevi, İzmir.

EKLER

Tablo 1: Edebî tür olarak tercihim, roman veya öyküdür.

Tablo 2: Edebî tür olarak tercihim şiidir.

Tablo 3: Bilimsel kitapları okurum.

Tablo 4: Gündelik işler dışında zamanımın çoğunu okumakla geçiririm.

Tablo 5: Bir şeyler öğrenmek için kitap okurum.

Tablo 6: Edebî/estetik haz almak için okurum.

Tablo 7: Zaman geçirmek için kitap okurum

Tablo 8: Alanım dışındaki kitapları pek okumam.

Tablo 9: Gündemde yer alan tarihî, siyasî, sosyal konularla ilgili yeni çıkan kitapları çoğunlukla okurum.

Tablo 10:En az bir tane aylık/haftalık kültür, sanat ve/veya edebiyat dergisi takip ederim.

Tablo 11: Beğendiğim ve tavsiye edeceğim bir kitabın öncelikle konusu ilgi çekici olmalıdır.

Tablo 12: Okuduğum kitap üzerine çıkan eleştirileri takip ederim.

Tablo 13: Okuyacağım kitabı genellikle satın alırım.

Tablo 14: Okuyacağım kitabı ilk önce tanıdık çevreden araştırırım.

Tablo 15: Okuyacağım kitabı genellikle kütüphaneden edinirim.

Tablo 16: Kentleşmenin, okumayı bir ihtiyaç haline getirdiğini düşünürüm.

Tablo 17: Okuduğum yazarın dünya görüşünün, benimkine yakın olması önemlidir.

Tablo 18: Okurken, kitabı yazarından bağımsız düşünemem.

Tablo 19: Çok satan kitapları takip ederim; çoğunu okurum.

Tablo 20: Bence edebiyat toplumsal gerçekleri yansıtmalıdır.

Tablo 21: Edebiyat duygusal ihtiyaçlara cevap vermelidir

Tablo 22: En çok keyif aldığım kitaplar, dil ve üslûp bakımından yetkin olanlardır.

Tablo 23: Etrafımdaki okurlar tarafından tavsiye edilen kitapların dikkate değer olduğuna inanırım.

Tablo 24: Klasik olarak addedilen romanları/öyküleri dikkate değer bulurum

Tablo 25: Konu bakımından; aşk romanlarını, tarihî, biyografik veya fantastik romanlara tercih ederim.

Tablo 26: Konu bakımından; bilimkurgu romanlarını, diğer türlere tercih ederim.

Tablo 27: Konu bakımından fantastik romanları tercih ederim.

Tablo 28: En az ayda bir kez kitapçıya giderim.

Tablo 29: Kitap alırken yazarın veya kitabın adından ziyade yayın evine dikkat ederim.

Tablo 30: Kitap alırken özellikle yazara dikkat ederim.

Tablo 31: Bir kitabı satın almamda yazarın dünya görüşüme yakınlığı belirleyici öğelerdendir.

Tablo 32: Yeni çıkan kitapları edebiyat içerikli televizyon programlarından takip ederim.

Tablo 33: Yeni çıkan kitapları internet ortamında takip ederim.

Tablo 34: Yeni çıkan kitapları kitap tanıtım dergilerinden takip ederim.

Tablo 35: Benim için, bir eserin kalıcılığı o eserin kalitesi ile paraleldir.

Tablo 36: Roman ve öykülerde geçen olaylar çoğunlukla kurmacadır. Bunlarda 'gerçeklik' aramam.

Tablo 37: Bence, yazarın cinsiyeti ile romanın/öykünün ana karakterinin cinsiyeti aynı olmalıdır.

Tablo 38: Genellikle okuduğum romanın/öykünün ana karakterini kendimle özdeşleştiririm.

Tablo 39: Konusu kentte geçen romanlardan/öykülerden hoşlanırım.

Tablo 40: Tiyatro eserlerini okumayı severim.

A STUDY ON THE "READING CULTURE"

Mustafa AYYILDIZ*

Ümit BOZKURT**

Suna CANLI**

Abstract

The habit of reading is an acquisition which takes a long time to be attained. It is difficult to acquire the effective reader identity, as well. The experiences and behavioral characteristics brought from childhood are quite significant in terms of being a critical and effective reader. In addition, reader's choices in the literary world, the authors, publishing houses, periodicals he follows and his attitude toward all these comprise his "reading culture". On the other hand, all the elements that play a role upon the development of this culture are categorized and studied under the name literary sociology.

Raising individuals who have a culture of reading, who think and produce, and who are sensitive are among the aims of literature education. In this regard, years of secondary school and university are important milestones. Therefore, this study aims to find out the outlook of future teachers especially those who are to become first language teachers.

Key Words: Reading, reader, reading culture, reader identity

* Yard.Doç. Dr.; Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü

** Arş. Gör.; Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü